

A VIZUÁLIS EMLÉKEZET FEJLESZTÉSE

AKADÁLY NÉLKÜL

modul adaptációja
látássérült tanulók
együttneveléséhez

SZÖVEGÉRTÉS- SZÖVEGALKOTÁS

Alap–VII.5–AdGY

A modult készítette:

Papp Zita, Szendrődi Szilvia

Az adaptációt készítette:

Parasz kay Sára

A modul célja	<p>A vizuális emlékezet fejlesztése</p> <p>A gyengénlátó tanuló számára a vizuális emlékezet fejlesztése különösen fontos, mert ez a képesség számára a kompenzáció eszközét is jelenti. A korrekciós célú fejlesztés szempontjából azonban nem a megtartó emlékezet fejlesztése az elsődleges feladat, hanem az azt megelőző fázis: a vizuális kép elsődleges bevésése. Ha ugyanis ez a kép hiányos és pontatlan, megőrzése és felidézése is kevésbé hasznos számára. A szándékos bevésés módját külön is gyakorolni kell a gyermekkel, valamint annak tudatosítását, hogy azt hosszabb ideig meg kell őriznie és adott időpontban fel kell idéznie. Az emlékezet terjedelme és a megőrzési idő fokozatosan növekedjen.</p>
Időkeret	háromszor 5 perc
Ajánlott korosztály	6–9 évesek
Modulkapcsolódási pontok	<p><i>Tágabb környezetben</i> Írás-olvasás-számolás előkészítése A helyesírás alapozása</p> <p><i>Szűkebb környezetben</i> Vizuális figyelem és emlékezet</p> <p><i>Ajánlott megelőző tevékenységek</i> Nagymozgások Egyensúly-gyakorlatok Finommozgások és testséma kialakítása A vizuális észlelés gyakorlatsorai</p> <p><i>Ajánlott követő tevékenységek</i> Írás, olvasás, számolás</p>
A képességfejlesztés fókuszai	<p>Vizuális észlelés, azon belül is a vizuális figyelem és emlékezés fejlesztése</p> <p>A tárgyak vizuális képének rögzítését külön is gyakorolni kell, mert ez az a kép, amit majd fel kell idéznie. A látott tárgyak belső képét felidéző képzeleti tevékenység a gyengénlátó számára kiemelten fontos gondolkodási művelet, aminek a tudatos gyakorlása elengedhetetlen.</p> <p>A gyengénlátó tanuló vizuális emlékezetének terjedelmét is növelni kell, mert ezáltal hatékonyabban tudja kompenzálni rossz látását (pl. gyorsabban, pontosabban másolni).</p> <p>Gyakorolnia kell a vizuális megfigyelés tudatos és rendszerezett módját is, mert ha mereven szögezi a tekintetét egy tárgyra, vagy rendszertelenül ide-oda csapong a tárgyon, kevesebbet tud felfogni belőle.</p> <p>A gyengénlátó számára szükséges gyakorlatok az ép látású tanulótársak számára is hasznosak.</p>

AJÁNLÁS

Mindaz, ami az ajánlásban és a megfigyelési szempontok között szerepel – első látásra – gyakran komplikáltabb, mint maguk a gyakorlatok. Azt a munkamódszert ajánljuk, hogy mielőtt az ajánlást és a megfigyelési szempontokat elolvassná, és esetleg megijedne attól, mi mindenre fontos figyelnie, a gyakorlatokat próbálja ki gyerekek nélkül, otthon (ha van, a javasolt verssel együtt). Amikor már gördülékeny a mozgás és szöveg összhangja, valamint úgy érzi, hogy a gyerekeknek is be tudja mutatni, olvassa el a módszertani ajánlást. Nem kell törekednie arra, hogy annak minden részletét megjegyezze, csak egyszerűen próbálja ki a gyerekekkel. Az első kipróbálások után is csak arra keressen választ a megfigyelési szempontok között és az ajánlásban, amilyen problémával saját osztályában találkozott. Ezt szükség szerint megteheti minden gyakorlás után, így egy idő után a legtöbb javaslat „életre kel”, és világosan fogja látni, mikor mire fontos figyelnie tanítványai között.

A tanulási folyamat egyik fontos mozzanata a figyelem és az emlékezetben való megtartás. Az írás, olvasás elsajátítása során számos vizuális információt szükséges figyelni és megjegyezni, ezért nagyon fontos ennek a területnek a megfelelő fejlettsége.

A figyelem lehet spontán vagy akaratlagos. Ha a környezetünkbe valami új, érdekes vagy szokatlan inger kerül, reflexesen odafordulunk, de ha megszoktuk, akkor egy idő múlva a ráirányuló figyelem megszűnik. A gyerekek figyelemzavarának egyik oka, hogy ez a spontán odafordulás a környezet ingereire túl gyakran előfordul. Ilyenkor nem képesek az ingerek akaratlagos szelektálására, a tanító pedig azt tapasztalja, hogy a figyelmük túl könnyen elterelődik. A figyelem legfőbb funkciója tehát az ingerek közötti akaratlagos vagy spontán szelektálás, hogy csak a szervezet számára lényeges ingerekre válaszoljunk, illetve csak azokat észleljük. Az emlékezet a tanult ismeretek megtartását, felidézését jelenti. Itt is működik egy szelektív szűrő, mert az észlelt ingereknek csak egy részét tároljuk hosszabb vagy rövidebb ideig a memóriánkban. Azok az információk, amelyek nem ismétlődnek, vagy nem végzünk velük valamilyen kognitív műveletet, általában a rövid idejű memóriába kerülnek. Ezért nehezebb megjegyezni például az értelmetlen szótagokat. A kognitív funkciók fejlesztése (a gondolkodás) elősegíti a memória jobb működését, és fordítva, az emlékezet segíti a gondolkodást.

A gyengénlátó gyermeket tanítani kell a tudatos és rendszeres látási megfigyelésre. Elsősorban arra, hogy ismerje meg és igényelje a számára szükséges látási feltételeket (megvilágítást, megfelelő közelséget, optikai eszközeit, többletidő stb.) Tudatosan és ésszerűen használja meglévő látását. Vizuális megfigyeléseit kapcsolja össze egyéb érzékszervi benyomásaival (pl. ha tárgyról van szó, a tapintó kéz útját kövesse szemével). Látásos megfigyelését az elemző-összetevő gondolkodás irányítsa (induljon ki az egészről, haladjon a részletek felé, nevezze meg a részeket és azok összefüggését, majd ismét az egészre térjen vissza).

Rendszeres játék lehet – akár tárgyat, akár képet vagy absztrakt jelet mutatunk be – az a feladat, hogy „fényképezze le a szemével”, majd becsukott szemmel „vetítse le a belső képernyőjére”, és nézze meg újra. A képzeleti kép részleteire irányuló kérdések rávezetik, hogy mennyiben volt hiányos és pontatlan a belső kép. Újra megszemlélve a tárgyat kiegészítheti a hiányokat, vagy helyesbítheti a tévedéseit. Az ismételt és pontosított vizuális képzeleti kép nagymértékben segít a gyengénlátó gyermeknek a látottak (kiemelten a betűk) felismerésében.

A gyengénlátó tanuló igencsak rászorul a vizuális emlékezetére, mert amíg a jó látású csak rápillant a másolni való szövegre, a gyengénlátónak ki kell hozzá mennie a táblához, közel kell vennie a szeméhez a könyvet, megkeresni a szöveg adott részét, majd a füzete megfelelő sorát, ezalatt emlékezetében meg kell őriznie a látottakat. Munkáját annál hatékonyabban tudja végezni, minél több adatot tud egyszerre megjegyezni. Ez a képesség célzott gyakorlással fejleszthető. (Ne arra törekedjék, hogy minél többször egyeztesse munkáját a mintával – ahogy ezt az ép látású tanuló teszi – hanem a fentebb említett „lefényképezés” módszere, valamint a látottak néma megfogalmazása, megnevezése, értelmezése.

Vizuális megtartó emlékezetére támaszkodik az a gyengénlátó tanuló is, aki szűk látóterű optikai segédeszközével csak néhány betűt lát egyszerre, mégis szóképekben próbál olvasni.

Az emlékezet segít a gyengénlátó embernek akkor, amikor eszközeit szigorú rendben helyezi el a táskájában, vagy a fiókjában, hogy gyorsan megtalálja, ha szüksége van rá.

TÁMOGATÓ RENDSZER

Brigitte Sindelar fejlesztő programja a tanulási zavart okozó részképesség-gyengeségek megelőzésére. (Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola jegyzete)

Játékosan – Feladatgyűjtemény a részképességek fejlesztéséhez. (Eu-Synergon 2001)

Tölgyszék Papp Gyuláné: *Képességfejlesztő technikák és eljárások az anyanyelv tanításában.* (ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola jegyzete)

Tölgyszék Papp Gyuláné: *A tanulási nehézségek kezelése.* (Logopédiai Kiadó)

Taníts meg engem! – Fejlesztő program logopédiai óvodák számára (Logopédiai Kiadó)

Németh Erzsébet – S. Pintye Mária: *Mozdul a szó...* (Logopédiai Kiadó)

Kulcsár Mihályné: *A tanulás öröm is lehet*

Dr. Horváthné Mészáros Márta: Ajánlások gyengénlátó és aliglátó gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. sulINova Kht., Budapest, 2006.

MEGFIGYELÉSI SZEMPONTOK

Figyeljük meg és kövessük nyomon tanítványaink figyelmét a következő szempontok alapján: rögzíthetőség, elterelhetőség, intenzitás, tartósság, fáradékonyság, megtapadás egy témánál és onnan nehezen halad tovább... Nagyon fontos, mint minden egyéb feladat esetében, hogy a gyerekek önmagukhoz mért fejlődését értékeljük. Sokat dicsérjük őket! A figyelemfejlesztő feladatok tervezésénél mindig különös tekintettel kell lennünk a gyermek figyelmének tartósságára és erejére. A pontos, részletekre kiterjedő megfigyelés a gyerekeknél fokról fokra alakul ki a gyakorlás hatására. Amint látjuk, a dekoncentrált, a gyorsan fáradó gyermek figyelmét, emlékezetét, koncentráló képességét sok ötletes játékkal fejleszthetjük. A tanulás és a reprodukálás (emlékezés) közötti időt azonban csak fokozatosan emeljük. Ügyeljünk arra, hogy vagy a megtanulandó mennyiséget, vagy a tanulás és reprodukálás között eltelt időt emeljük! A kettőt együtt ne, mert az nehezített tanulási helyzetet hoz létre, ami elveheti a gyermekek kedvét a tanulástól.

A feladatok, az eszközök, képek, ábrák és feladatlapok kiválasztásánál figyelemmel kell lenni a gyengénlátó gyermek látóképességére, és amennyiben arra szükség van, adaptálni kell számára.

Saját adaptációs kiegészítem:

A FELDOLGOZÁS MENETE

Az alábbi részletes leírás célja elsősorban egyféle minta bemutatása. Nem lehet és nem szabad kötelező jellegű előírásnak tekinteni. A pedagógus legjobb belátása szerint dönthet a részletek felhasználásáról, módosításáról vagy újabb variációk kidolgozásáról.

I. VIZUÁLIS FIGYELEM ÉS EMLÉKEZET

A feladat célja a vizuális figyelem és emlékezet fejlesztése.

Ajánljuk minden 1–2. osztályos tanulónak ezeket a játékokat, de különösen is azoknak, akiknek figyelme könnyen elterelődik, elfáradnak, és akik nehezen tanulnak kiszámolókat, verseket, dalokat.

Saját adaptációs kiegészítem:

FELADATOK

1. KONCENTRÁCIÓ A LÁTOTTAKRA

Instrukció:

– *Tekints ki az ablakon! Sorolj fel emlékezetből tíz tárgyat, amit az ablakból láttál!*

Gyengénlátó tanulónál ezt a feladatot ne alkalmazzuk. Helyette a tanári asztalon vagy más, általa biztosan látható távolságban lévő tárgyak csoportját adhatjuk megfigyelési, illetve emlékezési feladatként.

Saját adaptációs kiegészítem:

2. MOZGÁSUTÁNZÁS

Instrukció:

– *Nézd meg, mit teszek! Jegyezd meg! Mutasd meg, mit tettem!*

A gyakorlatsort legalább kétszer mutassuk be!

Gyengénlátó tanulónak közvetlenül előtte és jó megvilágítás mellett mutassuk.

Saját adaptációs kiegészítem:

3. TÁRGY MEGFIGYELÉSE ÉS LERAJZOLÁSA EMLÉKEZETBŐL

Instrukció:

– *Nézd meg ezt a tárgyat alaposan! Rajzold le!*

Hagyjunk időt a megfigyelésre. Bizonyos gyerekek, főleg akiknek a figyelme fáradékony még, hajlamosak nagyon hamar azt mondani, hogy megjegyezték. Ilyenkor tegyünk egy próbát, és kérjük, mondják el, milyen fontos tulajdonságait fogják lerajzolni a tárgynak. Ha csak egy-két szempontot ragadtak meg, vegyük elő a tárgyat ismét, és kérjük meg őket, hogy próbálják több tulajdonságát bevésni az emlékezetükbe.

Gyengénlátó tanuló számára a lerajzoltatás túl nehéz feladat lehet. A megfigyelés részletességét úgy is ellenőrizhetjük, hogy szavakkal íratjuk le a látottakat. A rajzolást helyettesíthetjük formázással (gyurmából vagy agyagból) vagy szétvágtott képelemek összerakásával.

Saját adaptációs kiegészítem:

4. MEMÓRIAJÁTÉK

Instrukció:

– *Keverd össze, majd fordítva tedd az asztalra a kártyákat! Fordíts fel kettőt! Ha ezek párok, akkor felveheted, ha nem, jegyezd meg a helyüket és tedd vissza!*

Ezután a másik játékos következik. A végén az nyer, akinek a legtöbb párja van. Egyéni differenciálásra is alkalmas ez a játék. Memóriakártyák készültek még rajzfilmhősökkel, madarakkal és geometriai formákkal.

Saját adaptációs kiegészítem:

5. VIZUÁLIS MINTA KIRAKÁSA EMLÉKEZETBŐL KORONGOK VAGY LOGIKAI LAPOK SEGÍTSÉGÉVEL

Instrukció:

– *Nézd meg ezt a mintát! Jegyezd meg! Mondd el! Rakd ki emlékezetből a padodon!*

A gyengénlátó tanuló számára hasznos nehezítési mód, ha a mintát alapos megfigyelés után eltakarjuk, majd néhány percnyi késleltetés után kezdhetik el a minta kirakását.

Játékos és jó fejlesztési gyakorlat a megfigyeltetést követő módosítás után a „Mi változott meg?” típusú feladat.

Ennek egy jóval nehezebb változatát instruáljuk, amikor azt kérjük, hogy hátulról sorban rajzolják le, vagy rakják ki a mintát.

Saját adaptációs kiegészítem:

6. KÉP MEGFIGYELÉSE, AZUTÁN A LÁTOTT TÁRGYAK SZÍNEZÉSE

Instrukció:

– *Nézd meg figyelmesen ezt a képet! Színezd ki azt a tárgyat, amelyiket láttad a képen!*

A képek azért viccesek, hogy valóban a látottak emlékezetben tartását gyakorolják, így kevésbé tudnak asszociálni. A tárgyak mindig a következő oldalon vannak. Egy részük ott volt a képen, a többi nem.

Saját adaptációs kiegészítem:

7. A HOSSZÚ TÁVÚ EMLÉKEZETBEN MEGTARTÁS

Instrukció:

– *Mondd el, mit láttál az iskolába jövet! Mondd el, hazafelé menet mi mellett haladsz el!*

Ezt sokáig gyakoroljuk. (Pl. „Jól jegyeztétek meg, hogy mit csináltok a hétvégén, mert hétfőn arról fogunk beszélgetni!”)

Saját adaptációs kiegészítem: